

Johan Lönnroth

Mensjevikerna hade rätt

[Detta är en replik på artikeln [Vad kan vi lära av Paduras *Mannen som älskade hundar?*](#) som tidigare publicerats på Marxistarkivet. Repliken följs av en kommentar av Martin F + en slutreplik av Johan Lönnroth]

Mannen som älskade hundar har givits ut på många språk (här tyska och italienska)

Först skall sägas att jag är smickrad över att Martin Fahlgren ägnar min recension av Paduras bok ett så stort intresse. I ärlighetens namn skrev jag recensionen – efter det att Peter Belfrage hade bett mig – lite som ett tack för att Peter berättade att Håkan Blomqvist var på gång med en recension av min bok om Albin Ström i samma nummer av *Röda Rummet*. Lite sur blev jag över den danska recensionen av samma bok i samma nummer. Jag uppfattade det lite så att redaktionen ville ha ett korrektiv till min alltför ideologiskt utsvävande text.¹

Martin Fahlgren kan uppenbarligen mycket mer än jag om det Paduras bok handlar om. Jag hård drog säkert det Padura ”antyder” om betydelsen av relationen mellan Trotskij och Frida Kahlo. Jag måste erkänna att trots att jag – i och för sig för mycket länge sedan – läste alla tre delarna av Deuschers trilogi hade jag helt glömt historien om Trotskij, Kahlo och Rivera när jag läste Padura. Mina kunskaper om de som finns med i Paduras rika roman är – möjligen med undantag för Stalin, som jag läst mycket både om och av – ganska ytliga.

I stort sett samma sak kan sägas om mina referat och tolkningar av det Padura skriver om Trotskijs relation till den mördade sonen samt om det jag skrev om hur den sovjetiska utbildningen påverkade Mercader. Ändå kan jag inte komma ifrån det intryck som jag fått efter att ha umgåtts ganska mycket med kamrater som är eller har varit medlemmar i organisationer som andra och/eller de själva betecknar som trotskistiska: Att de lätt hamnar lite i försvarsposition då den store mannen kritiserar. Lite samma som kristnas syn på Jesus och muslimers på Muhammed.

¹ Recensionerna i *Röda Rummet* finns här: [Mordet på Trotskij som historisk roman](#)

Nej Martin, du har fel om du tror att jag skulle känna till alla de av dig nämnda texterna om spanska inbördeskriget eller de interna motsättningarna bland republikanerna du anger. Jag deltar just nu i en studiecirkel om första delen av Peter Weiss *Motståndets Estetik* som har ett långt avsnitt om Spanien. Det är likadant där. Nästan allt är nyheter för mig. Visst, jag borde i samband med mitt arbete med boken om Albin Ström läst på bättre om diskussionerna inom SP, något som också Håkan Blomqvist påpekar. Min ursäkt är att jag i första hand intresserade mig för sådant Albin Ström främst var engagerad i och yttrade sig om: Löner, hyror, pensioner med mera vardagspolitiskt. OK, Paduras bidrag till förståelsen av spanska inbördeskriget är ”inte särskilt anmärkningsvärt”. För mig var romanen ändå en stark läsoplevelse som gav mycket ny kunskap.

När det gäller min avslutande fråga kan vi nog aldrig enas. Visst kan det sägas att jag ställer frågan om dagens trotskister är beredda att erkänna att det var mensjevikerna som hade rätt efter februarirevolutionen ”abstrakt”. Visst, det fanns lika lite realpolitiskt utrymme för mensjevikerna då som för Rosa Luxemburg när hon ville att det nya partiet skulle delta i riksdagsvalet årsskiftet 18/19. Eller utrymmet för SP efter Per Albins lyckosamma konjunkturseglat och Stalins nya folkfronttaktik 1935. Eller för Albin Ströms vänstersocialism på 1950-talet. Ändå har jag efter ett långt politiskt liv i ett parti som en gång slaviskt följde först Lenin och sedan Stalin kommit till slutsatsen att det varit bättre för Ryssland – och än mer så för andra länder i Östeuropa – om landet fått genomgå den kapitalistiska omvandling med mer eller mindre knackig parlamentarisk demokrati som i Sverige och Västeuropa. Jag tar mig till och friheten att tro att om Rosa kunnat stiga upp ur graven och kolla in Putin och den ryska råkapitalismen idag skulle hon ha hållit med mig!

Omöjligt? Helt orealistiskt? Kanske det. Men knappast mer än den demokratiskt frihetliga socialismen.

Johan Lönnroth

Några kommentarer till JL:s replik av MF

1) Syftet med att publicera även den danska recensionen i *Röda Rummet* var att belysa Paduras bok från fler håll. Dessutom innehöll den en översiktlig beskrivning av bokens handling, vilket saknades hos JL. På marxistarkivet finns fyra ytterligare tre (läsvärda) recensioner som tar upp fler aspekter av boken.² Det är bra med mångfald, anser undertecknad.

2) JL skriver att trotskister ”lätt hamnar lite i försvarsposition då den store mannen [=Trotskij] kritiserar”. Den anmärkningen är här ganska malplacerad eftersom inget i min artikel³ gick ut på att försvara Trotskij's agerande eller politiska ståndpunkter, utan den handlade nästan helt om historiska fakta (som vi nu också i det stora hela verkar vara eniga om).

3) Jag får väl acceptera JL:s försäkran om att han var ovetande om stalinisternas terror mot oliktkänkande under spanska inbördeskriget, även om jag tycker att det är märkligt att en så bildad person som JL missat detta. Den litteratur som redovisades i min artikel kan fyra bidra till att fylla igen de kunskapsluckorna.⁴

² [Mordet på Trotskij i ny litteratur](#) (av Bertrand M. Patenaude), [Leonardo Padura: Mannen som älskade hundar](#) (av Alan Woods) och [Trotskij i Kuba](#) (av Samuel Farber).

³ [Vad kan vi lära av Paduras Mannen som älskade hundar?](#)

⁴ Och den som vill tränga in ännu djupare i dessa frågor rekommenderas underavdelningarna Böcker och, Artiklar till [Spanska inbördeskriget](#) på Marxistarkivet.

4) JL skriver ”Mensjevikererna hade rätt”. Vad gäller detta så förblir vi oense. Jag försökte i min artikel argumentera för att deras linje var ogenomförbar, att alternativet till revolutionens seger var militärdiktatur, inte en parlamentarisk demokrati. JL försöker inte argumentera emot i sak, utan inskränker sig till att vidhålla att det hade varit bättre med borgerlig demokrati.

Man kan alltid hävda att det hade varit bättre om historien tagit en annan väg än den som den faktiskt tog. T ex skulle man kunna säga att det hade varit bättre om revolutionen segrat även i Tyskland, eftersom det skulle ha gett betydligt bättre förutsättningar även för den ryska revolutionen. Men nu inträffade inte det och det har givetvis sina socio-ekonomiska, historiska och andra (inklusive politiska) orsaker, precis som revolutionens seger och den följande urartningen av Sovjet hade det.

Som Marx sade: ”*Människorna gör själva sin historia, men de gör den inte efter eget gottfinnande, inte under omständigheter som de själva valt, utan under omständigheter, som är omedelbart för handen givna och redan existerande.*”

F ö förstår jag inte riktigt vad JL vill ha sagt med att nämna Putins Ryssland i sammanhanget? Det har nu gått ett kvartssekel sedan Sovjetunionen kapsejsade. Ändå har det inte blivit någon blomstrande parlamentarisk demokrati. Vad kan det beror på? Och skulle förutsättningarna för en borgerligt-demokratisk utveckling ha varit bättre för snart ett sekel sedan, 1917, i det underutvecklade Ryssland som det steg fram ur det månghundraåriga tsaristiska enväldet och nära fyra års världskrig?⁵ Knappast!

Martin F 24/3 2015

Här följer sedan JL:s slutreplik som får avsluta den aktuella debatten, men innan jag överlämnar ordet till JL, så vill jag framföra en sakupplysning som jag anser är viktig i sammanhanget. JL skriver nämligen att min användning av begreppet ”borgerlig demokrati” när det gäller Ryssland 1917 är ”en oförsämndhet mot alla de demokratiska socialister som kämpade för den”.

JL tycks således tro att jag använde begreppet ”borgerlig demokrati” i nedsättande mening. Här misstar sig JL grovt. Jag använder ”borgerlig” i strikt marxistisk betydelse: En kapitalistisk stat är definitionsmässigt borgerlig, eftersom den i sista hand har till uppgift att bevara / försvara det kapitalistiska systemet, dvs termen ”borgerlig” anger statens klasskaraktär. Det finns inget klander eller nedsättande i det. Dagens Sverige är också en borgerlig demokrati. Det var f ö det begrepp som mensjevikererna i Ryssland använde sig av. Men av någon anledning vill inte JL acceptera begreppet, trots att han själv säger att det bästa för Ryssland hade varit en ”parlamentarisk demokrati” med ”bevarad kapitalism” (vilket just är en ”borgerlig demokrati”).

MF 29/3 2015

Johan Lönnroths slutreplik

Martin skriver:

Om alternativet till revolutionens seger var militärdiktatur, inte en parlamentarisk demokrati. JL försöker inte argumentera emot i sak, utan inskränker sig till att vidhålla att det hade varit bättre med borgerlig demokrati.

⁵ I [Oktoberrevolutionen, statskupp eller revolution?](#), som Ernest Mandel skrev inför den ryska revolutionens 75-årsjubileum 1992, diskuteras utförligt sådana frågor, dvs vad som ledde fram till den ryska revolutionen 1917 och vilka politiska och andra krafter som var verksamma under denna process.

För det första bör det sägas att en revolution redan hade ägt rum i februari 1917! Vad som hänt utan revolution nummer två kan vi självklart inte veta. Det Mensjevikerna ville ha var det som Martin kallar ”borgerlig demokrati” – ett begrepp som jag anser vara en oförskämhet mot alla de demokratiska socialister som kämpade för den – och det var det jag menade med min ”orealistiska” fråga till Martin och andra av Trotskijs vänner: Hade det varit bättre med bevarad kapitalism med parlamentarisk demokrati än med det sovjetiska/östeuropeiska enpartiväldet?

Ska den frågan besvaras anser jag det i högsta grad relevant att nämna Putins Ryssland. Med en något förenklad dialektisk historiematerialism blev den sovjetiska planhushållningens produktionsförhållanden i längden oförenliga med den moderna informationsteknikens produktivkrafter. När den förstelnade byråkratiska kolossen störtade samman fanns ingen demokratisk motkraft, ingen självständigt tänkande arbetar- och medelklass som kunde ta över, utan fältet var fritt för Putin och hans oligarker att ta över.

Och om Trotskij fått makten i stället för Stalin? Det hade säkert varit mycket bättre. Men lika fullt hade systemet inte heller då kunnat fungera i längden. Som Rosa skrev i *Ryska Revolutionen 1918*:

Den tysta förutsättningen för diktaturteorin i Lenins och Trotskijs anda är, att den socialistiska omvälvningen är något som det ligger ett färdigt recept för i revolutionspartiets fick och som man sedan bara behöver energiskt förverkliga ... Det offentliga livet i stater med begränsad frihet är så torftigt, så fattigt, så schematiskt, så ofruktbart, just därför att det genom att utesluta demokratin spärrar av sig från de levande källorna till all andlig rikedom och allt framsteg. Liksom politiskt också ekonomiskt och socialt. Folkets hela massa måste vara med. Annars blir socialismen från början dekreterad, påbjuden av ett dussin intellektuella.

Johan L 29/3 2015

Lästips – tidigare debatt med Johan Lönnroth

På marxistarkivet finns en annan debatt med JL, som handlar om delvis samma frågeställningar som ovan:

[Tankar kring ett möte om Trotskij](#) av Martin Fahlgren.

[Johan Lönnroth kommenterar Trotskij-möte](#)

[Trotskij, Rosa Luxemburg eller Bucharin – Lönnroths vägval](#) av Martin Fahlgren

Tips för dig veta mer om Leonardo Padura och hans författarskap, se videon:

[Havana-Cultura - Leonardo Padura: widely known cuban...](#)

Padura talar här spanska, men videon är försedd med engelsk undertext. Padura diskuterar den kubanska litteraturen generellt, berättar om sina deckarromaner m m. På slutet säger han även några ord om ”Mannen som älskade hundar”.